

Borut VIDMAR

Razvoj starosti prijaznega okolja na podeželju s pomočjo osmih področij Svetovne zdravstvene organizacije – pregled literature za področje stanovanj

Starejši odrasli sestavljajo vse večji delež prebivalstva v državah članicah Evropske skupnosti in stanovanja, v katerih bivajo, so pomembna sestavina, ki vpliva na njihovo kakovost zdravja in družabnega življenja. Po podatkih Eurostata je leta 2022 število oseb, starih 65 let in več, pomenilo 21,1 % celotnega prebivalstva držav Evropske skupnosti (446,7 milijona). Do leta 2050 naj bi se to število povečalo na 30,2 %. Demografska slika podeželskega prebivalstva je še bolj zaskrbljujoča, zato je treba zagotoviti ustrezno oskrbo in storitve. Pravica do primerne stanovanja je temeljna človekova pravica, ki jo priznavajo številne mednarodne smernice, deklaracije in ustave. Osem področij starosti prijaznega okolja, ki jih je predstavila Svetovna zdravstvena organizacija, je primeren okvir za ocenjevanje napredka. V tem članku predstavljamo ugotovitve iz pregledane literature o

razvoju starosti prijaznega okolja na podeželju s poudarkom na domeni stanovanja. Uporabili smo iskalno orodje po bibliografski zbirki Web of Science. Našli smo le nekaj člankov, ki so se ujemali s to temo. Rezultate smo analizirali in jih predstavili glede na devet značilnosti s kontrolnega seznama Globalnega vodnika za starosti prijazna mesta. Potrebujemo več raziskav, ki bi zajemale starostnikom prijazno okolje z domeno stanovanj na podeželju, da bi našli kar najboljše rešitve za njihov razvoj ter tako podprli odločevalce na občinski in državnih ravni.

Ključne besede: starejši odrasli, starosti prijazno okolje, stanovanja, podeželje, pametne vasi

1 Uvod

Evropa je starajoča se celina, zato se število starejših ljudi povečuje. Po podatkih Eurostata je bilo leta 2022 v Evropski skupnosti 446,7 milijona prebivalcev, od tega 21,1 % starih 65 let in več. Do leta 2050 naj bi se ta delež povečal na 30,2 %, do leta 2100 pa na 31,3 %. Slovenija pri tem ni izjema, saj je bilo leta 2021 pri nas 21,1 % prebivalcev, starih 65 let in več (Eurostat, 2023). Staranje slovenskega prebivalstva je predvsem posledica padanja rodnosti, ki se zmanjšuje že od devetdesetih let prejšnjega stoletja. Trenutna stopnja rodnosti znaša 1,64 (Statistični urad Republike Slovenije, 2023), kar je pod nadomestno ravno 2,1. To pomeni, da se rodi manj otrok, ki bi nadomestili tiste, ki se upokojujejo iz delovne sile. Poleg tega se pričakovana življenjska doba v Sloveniji podaljšuje. Staranje prebivalstva ima posledice za slovensko gospodarstvo. Starejše prebivalstvo je pogosteje upokojeno, zato je manj verjetno, da bo sodelovalo kot delovna sila. To pomeni, da je na voljo manj delavcev, ki bi lahko prispevali h gospodarski rasti države. Poleg tega starejše prebivalstvo pogosteje potrebuje več zdravstvenih storitev, ki so lahko drage. Staranje prebivalstva je torej vprašanje, ki ga je treba obravnavati v Sloveniji in Evropi kot celoti. Vlada Republike Slovenije in Evropska komisija sta spre-

jeli številne strateške dokumente in akcijske načrte, s katerimi poskušata rešiti to vprašanje, vendar je treba storiti še več, da bi zagotovili trajnost gospodarstva v prihodnosti.

1.1 Pravica do primerne stanovanja

Pravica do primerne stanovanja je temeljna človekova pravica, ki jo priznavajo številne mednarodne smernice, deklaracije in ustave. Ta pravica temelji na načelu, da mora imeti vsakdo dostop do varnega, zanesljivega in cenovno dostopnega stanovanja. Mednarodne smernice, kot so Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah (United Nation Human Rights Office of the High Commissioner, 1966), Splošna deklaracija človekovih pravic (Organizacija Združenih narodov, 1948), priznavajo pravico do primerne stanovanja. Na regionalni ravni Evropska konvencija o človekovih pravicah (Evropsko sodišče za človekove pravice, 1955) določa pravico do primerne stanovanja. Poleg tega so številne države pravico do primerne stanovanja vključile v svoje nacionalne ustave. Ustava Republike Slovenije (Ur. l. RS, št. 33/91-I idr.)

v 78. členu določa, da država ustvarja možnosti, da si starejši državljani lahko pridobijo primerno stanovanje. Pravica do primerne stanovanja je priznana tudi v različnih mednarodnih deklaracijah in konvencijah. Na primer Carigrajska deklaracija o človekovih naseljih, Agenda Habitat (Organizacija združenih narodov, 1996), določa pravico do primerne stanovanja. To pravico podpirajo tudi različne mednarodne pobude, kot je Program Združenih narodov za človeška naselja, t. i. UN-Habitat. Te pobude si prizadevajo spodbujati dostop do primerne stanovanj z ustvarjanjem varnih, zanesljivih in cenovno dostopnih stanovanj. Pravica do primerne stanovanja je torej priznana v številnih mednarodnih smernicah, deklaracijah in ustavah. V teh dokumentih je poudarjen pomen ustvarjanja varnih, zanesljivih in cenovno dostopnih stanovanj za vse.

1.2 Stanovanja in starosti prijazno okolje

Stanovanje je izjemno pomembno za dobro počutje in varnost. Obstaja povezava med ustreznim stanovanjem ter dostopom do skupnostnih in socialnih storitev, ki vpliva na neodvisnost in kakovost življenja starejših odraslih. Stanovanja in podpora, ki starejšim omogočajo udobno in varno staranje v skupnosti, ki ji pripadajo, so splošno cenjena (WHO, 2007). Stanovanja so eno od osmih področij starosti prijaznega okolja, ki jih je opredelila Svetovna zdravstvena organizacija (ang. *World Health Organization*, v nadaljevanju: WHO) in so razdeljena v tri skupine: skupnostne storitve (področja: skupnostne in zdravstvene storitve; komunikacije in informacije), fizično okolje (področja: zunanje okolje; promet in mobilnost; stanovanje) in socialno okolje (področja: državljanska angažiranost in zaposlovanje; socialna vključenost in nediskriminacija; družbena participacija) (WHO, 2017).

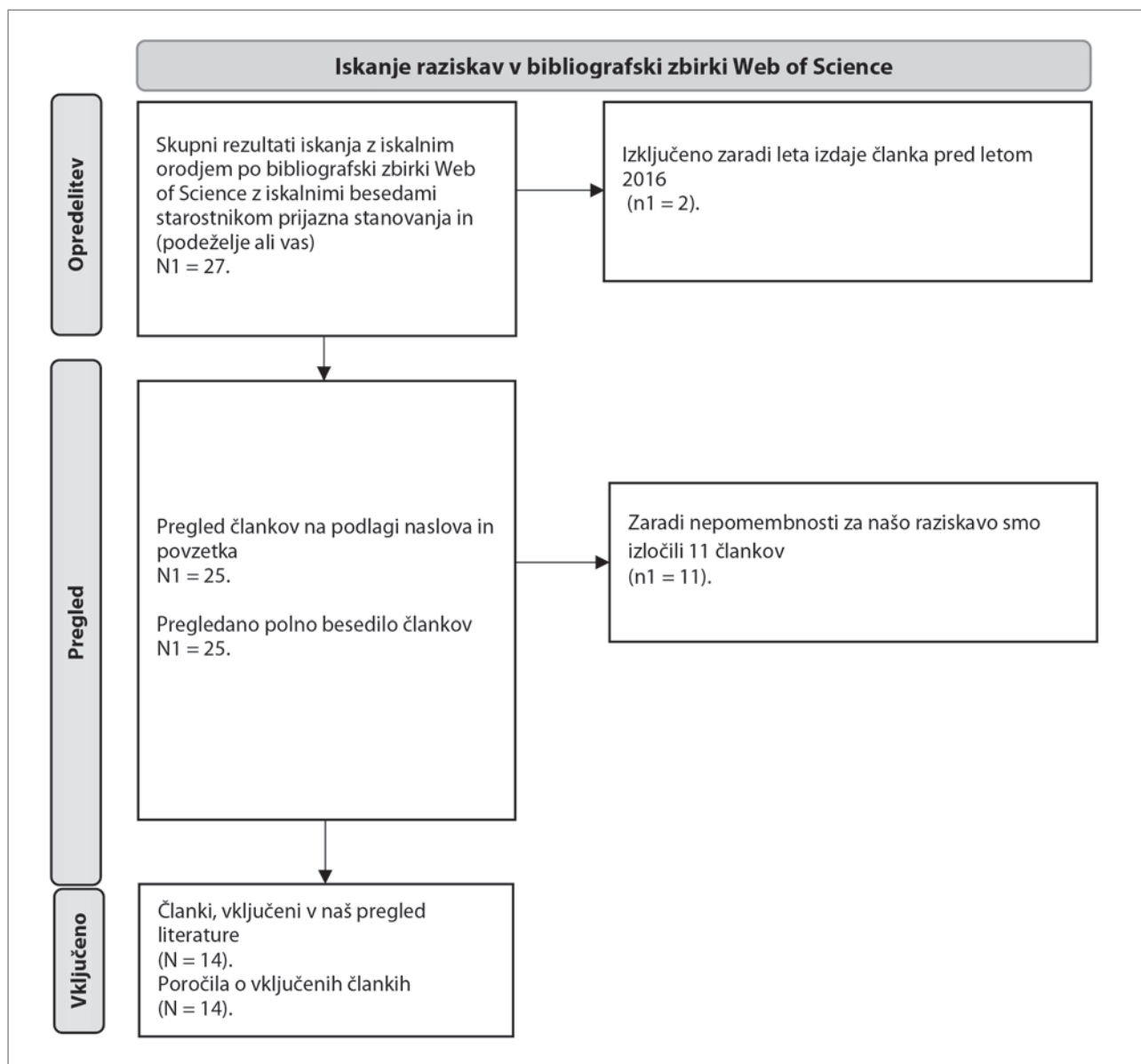
Starostnikom prijazno okolje je zasnovano tako, da ustreza potrebam ljudi vseh starosti, tudi starejših. Pomembno je ustvariti okolje, ki je dostopno in prijazno ter podpira zdravje, varnost in dobro počutje vseh, ki ga uporabljajo. Starostnikom prijazno okolje se mora zlasti osrediniti na izboljšanje kakovosti stanovanj za starejše ljudi. Dobra stanovanja so izjemno pomembna za ohranjanje zdravja, neodvisnosti in kakovosti življenja, zlasti za starejše ljudi. Ustrežno in primerno stanovanje je bistvo pravice do stanovanja. Ustreznost bivališča se zmanjša, ko se zmanjša funkcionalna zmogljivost starejše osebe (Bogataj idr., 2020). Raziskave Urbanističnega inštituta Republike Slovenije (glej Kerbler in Černič Mali, 2018) kažejo, da želijo starejši odrasli prilagoditi svoje stanovanje, da bi bilo zanje primernejše, sicer pa se preseliti v primernejše stanovanje. Tuje raziskave (Lehnert idr., 2019) kažejo, da bi večina oseb, ki potrebujejo dolgotrajno oskrbo, to oskrbo želela uporabljati v fizično in socialno znanem okolju doma, vsaj do obdobja visoke stopnje odvisnosti.

Žal se veliko starejših ljudi sooča z različnimi stanovanjskimi izzivi, od cenovne dostopnosti do dostopnosti. Dostopnost je lahko poseben problem za starejše, ki imajo težave z gibanjem, so invalidi ali imajo težave pri vsakodnevnih opravilih, kot sta kuhanje in čiščenje.

Da bi stanovanja postala prijaznejša do starejših, je mogoče storiti več stvari. Lahko poskrbimo, da so stavbe dostopne in dobro osvetljene, da so v njih nameščene ograje in klančine za osebe z gibalnimi težavami ter da je razporeditev stavb varna in preprosta za navigacijo. Pomembno je tudi zagotoviti, da so vse najemne ali nakupne pogodbe jasne in pravične in da starejši niso prikrajšani zaradi diskriminatornih praks. Poleg tega je pomembno, da se starejšim zagotovijo različne možnosti bivanja. Te morajo vključevati tako dostopne in neodvisne možnosti bivanja kot tudi podporne storitve, kot so oskrba na domu in družabne dejavnosti. Te storitve morajo biti prilagojene potrebam starejših in morajo biti na voljo po drsni lestevici glede na potrebe posameznika. Pomembno je tudi zagotoviti, da starejši sodelujejo pri načrtovanju in oblikovanju stanovanjskih naselij. To bo pomagalo zagotoviti, da se upoštevajo potrebe starejših in da so stanovanja zasnovana tako, da so prijazna zanje. Starejši bi morali imeti tudi dostop do informacij o možnostih bivanja ter o pravicah in dolžnostih, ki so povezane z njimi. Ustvarjanje starosti prijaznega okolja zahteva zavezanost vseh zainteresiranih strani, od vlade do lokalnih skupnosti. Cilj mora biti ustvarjanje varnega, dostopnega in prijaznega okolja za vse, ki ustreza tudi potrebam starejših. S tem lahko zagotovimo, da bodo lahko starejši lahko čim dalj časa uživali kakovostno življenje.

1.3 Zakonodaja o univerzalni gradnji

Ker se prebivalstvo še naprej stara, je vse pomembnejše, da vlada starejšim zagotovi ustrezne možnosti bivanja. Da bi jim zagotovili najboljšo kakovost življenja, so bile oblikovane zakonodaja in resolucije za vzpostavitev starosti prijaznih stanovanj za to naraščajočo demografsko skupino. V Sloveniji je bil šele pred kratkim sprejet Gradbeni zakon (GZ-1, Ur. l. RS, št. 199/21 in 105/22), ki določa univerzalno gradnjo in uporabo stavb, kar pomeni, da sta gradnja in uporaba stavb na voljo vsem ljudem (glej 32. člen zakona). Poleg tega so v predpisu predstavljeni minimalni tehnični standardi za varovana stanovanja za starejše odrasle. V Pravilniku o minimalnih tehničnih zahtevah za graditev oskrbovanih stanovanj za starejše ter o načinu zagotavljanja pogojev za njihovo obratovanje (Ur. l. RS, št. 110/04, 81/09 in 17/11) so za ta opredeljene gradbene zahteve. Resolucija o nacionalnem stanovanjskem programu 2015–2025 (Ur. l. RS, št. 92/15) vključuje tudi sveženj več ukrepov za starejše odrasle, ki krepijo kakovostne storitve dolgotrajne oskrbe, varovana stanovanja, vključevanje v skupnost, socialno vključenost in spremembe stanovanj.

Slika 1: Diagram PRISMA – postopek izbire člankov z iskalnim orodjem po bibliografski zbirki Web of Science

Urejena so številna zakonodajna področja in usmeritve na področju stanovanj za starejše odrasle, manjka pa nam ureditev področja širše socialne infrastrukture. Nikjer se ne omenjata gradnja in ureditev skupnih prostorov za starejše odrasle na podeželju. Strateški načrt skupne kmetijske politike 2023–2027 za Slovenijo (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2022) navaja kot enega od pomembnih ciljev dvig kakovosti življenja in krepitev gospodarske dejavnosti na podeželju. V nadaljevanju bodo podpri dejavnosti lokalnih pobud oziroma lokalnega razvoja, ki ga vodi skupnost (pristop LEADER/CLLD), vključno s spodbujanjem medgeneracijskega sodelovanja ter različnih socialnih in »pametnih« storitev po konceptu »pametnih vasi«. Iz tega je očitno, da kmetijska politika podpira razvoj starostnikom prijaznega okolja.

Namen in cilj tega dela je proučitev, kaj je o temi starejšim odraslim prijaznega okolja na podeželju s poudarkom na domeni stanovanja že bilo proučevano po svetu in kaj je bilo na tem področju že narejeno v Sloveniji.

2 Metodologija

Sistematičen pregled literature je bil opravljen z iskalnim orodjem po bibliografski zbirki Web of Science. Postopek izbire iskanja in odločitev o izključitvi člankov je predstavljen v obliki diagrama PRISMA na sliki 1. Končno iskanje je bilo opravljeno 15. januarja 2023, pri čemer smo iskali članke z navedenimi pogoji in omejitvami.

Za vključitev v raziskavo je članek moral obravnavati starosti prijazna okolja (ang. *age-friendly environments*, v nadaljevanju: AFE) na vasi ali podeželju in biti izdan leta 2016 ali pozneje, napisan pa je moral biti v angleškem jeziku. Tako smo uporabili iskalno besedilo »age-friendly housing in (rural or village)«, kar nam je dalo skupaj 27 rezultatov iskanja. Vsi članki so bili v angleškem jeziku, dva pa sta izšla pred letom 2016, zato smo ju izločili. Vseh 25 člankov smo pregledali na podlagi naslova in povzetka in na podlagi tega nismo izločili nobenega. Ponovno smo pregledali polna besedila vseh 25 člankov in zaradi nerelevantnosti za našo raziskavo smo izločili 11 člankov. Preostalih 14 člankov smo vključili v pregled literature.

3 Rezultati

Odločili smo se oceniti 14 člankov (glej preglednico 1), ki obravnavajo raziskovano področje, tj. AFE na podeželju, pri čemer je poudarek na stanovanjih. S tem pregledom literature smo želeli ugotoviti, ali so že bile opravljene raziskave v zvezi s stanovanji kot enim od osmih področij AFE v okviru Svetovne znanstvene organizacije in kako stanovanja vplivajo na zaznano starosti prijazno okolje. Prav tako smo ocenjevali, ali so na voljo članki, v katerih so bile raziskane intervencije, ki bi lahko izboljšale eno značilnost stanovanja ali več teh s kontrolnega seznama Globalnega vodnika za starosti prijazna mesta (ang. *Global age friendly cities guide*, WHO, 2007).

Na splošno je bilo v nekaj člankih kot glavna tema raziskave navedeno le stanovanje na podeželskih območjih AFE. V iskalnem orodju po bibliografski zbirki Web of Science smo našli veliko člankov na temo starosti prijazno okolje ali starosti prijazna mesta ali starosti prijazne skupnosti, vendar se jih je le nekaj osredinjalo na podeželje ali vasi. Večina tistih, ki obravnavajo AFE, ima široko področje zanimanja za vseh osem področij AFE v okviru Svetovne znanstvene organizacije, področje stanovanja pa je le eno od njih. Drugi članki, izbrani za celovito oceno, pa lahko obravnavajo le eno od devetih značilnih s kontrolnega seznama Globalnega vodnika za starosti prijazna mesta (WHO, 2007).

Ugotovitve so razvrščene po devetih značilnostih s kontrolnega seznama navedenega vodnika. Vsako značilnost najprej predstavimo vsebinsko, nato pri njej navedemo ugotovitve iz ocenjenih člankov, povezane z zadevno značilnostjo. Cenovna dostopnost stanovanj je značilnost, ki opredeljuje, ali so stanovanja na voljo vsem starejšim odraslim. Da bi zagotovili dostopnejša stanovanja, se proučujejo različni stanovanjski modeli. Ena od možnosti, ki se zdi cenovno dostopnejša, je sobivanje (ang. *cohousing*). V pregledu literature o inovativnih stanovanjskih modelih (Mahmood idr., 2022) je bilo ugotovljeno, da so povprečni stroški na enoto pri sobivanju za 15–20 %

nižji od tržne vrednosti (Canadian Senior Cohousing, 2023). Ker je večina projektov sobivanja razvita v lastni režiji, ni dodatnih stroškov, povezanih z maržo in trženjem, kot je značilno za zunanje razvijalce stanovanj. Na cenovno dostopnost lahko vpliva usmerjenost investorjev k dobičku. Raziskava iz Avstralije kaže, da čeprav podobno število upokojenskih vasi upravljajo profitne in neprofitne organizacije, se velikost upokojenskih vasi in sprejeti sporazumi o lastništvu med njimi bistveno razlikujejo (Xia idr., 2021). To lahko pomeni, da ima lahko »samo tržna logika« negativni vpliv na cenovno dostopnost ustreznih stanovanjskih ureditev. Avstralski raziskovalci so opravili pregled literature in empirično anketo z izkuženimi strokovnjaki na globalnem trgu javno-zasebnega partnerstva (v nadaljevanju: JZP) in na trgu upokojenskih vasi, da bi ugotovili kritične dejavnike uspeha (ang. *critical success factor*, v nadaljevanju: CSF). Ugotovljenih je bilo 27 dejavnikov uspešnosti, ki so bili razvrščeni v sedem glavnih skupin dejavnikov. Skupini »finančna podpora« in »učinkovita struktura plačil« potrjujeta pomembnost dostopnosti stanovanj (Osei-Kyei idr., 2021).

Pregled raziskav, ki se navezujejo na osnovne storitve oziroma na zagotavljanje osnovnih storitev, ki so dostopne vsem, je pokazal, da raziskave, ki so bile leta 2022 opravljene v regiji ADRIION (Italija, Grčija, Slovenija, Hrvaška, Srbija ter Bosna in Hercegovina), zagotavljajo nov pristop k organizaciji storitev dolgotrajne oskrbe, ki lahko optimizira uporabo virov, potrebnih za dolgotrajno oskrbo, zlasti na podeželju (Bogataj idr., 2022). Pregled literature v zvezi z ambientalno inteligenco, ki podpira storitve zdravstvenega in socialnega varstva, zagotavlja informacije, da ambientalne asistenčne tehnologije, ki samo čas potovanja na podeželju skrajšajo za 50 %, zmanjšajo potrebe po negovalcih z osmih delavcev na sedem in skupno delovno obremenitev z 2.960 minut dnevno na 2.653 minut (Drobež idr., 2022). Obe raziskavi kažeta, da je tako mogoče zagotavljati osnovne storitve pod dostopnejšimi pogoji tudi na redko poseljenih podeželskih območjih. Sobivanje daje možnost izbire in nadzora pri odločanju o storitvah, omogoča soodvisnost z medsebojno podporo in krepi občutek odgovornosti drug do drugega. Tako se zmanjšuje povpraševanje po strokovni oskrbi ter povečuje ozaveščenost o spodbujanju zdravja in preprečevanju. Program podpornih storitev v naravno nastalih upokojenskih skupnostih (ang. *Naturally Occurring Retirement Community Supportive Services Program*, v nadaljevanju: NORC-SSP) je druga vrsta možnosti nastanitve, ki s pomočjo socialnih delavcev zagotavlja boljši dostop do različnih storitev in omogoča soodvisnost z medsebojno podporo. V vaseh se starejši odrasli počutijo udobneje, ko iščejo pomoč pri sestanovalcih, razpoložljivost neformalne medsebojne podpore pa zmanjšuje odvisnost starejših odraslih od formalnih zdravstvenih storitev (Mahmood idr., 2022).

Preglednica 1: Pregled raziskav na področju razvoja starosti prijaznega okolja na podeželju z vidika osmih področij Svetovne zdravstvene organizacije – področje stanovanj

Avtorji	Cilj članka	Metodologija in vzorec ter področje izvedbe raziskave	Rezultat
Bogataj idr. (2022)	Izračun optimalne logistične organizacije storitev dolgotrajne oskrbe z vidika potovalnega časa in stroškov.	Pregled literature in večstanovanjski prehodi v geogeomologiji, problem večkratnega potujočega prodajalca, Patterson-Albrechtov algoritem	Nov pristop pri organizaciji storitev dolgotrajne oskrbe lahko izboljša uporabo virov, potrebnih za dolgotrajno oskrbo, zlasti na podeželju.
Drobež idr. (2022)	Pregled raziskav o oskrbi na daljavo, ki jo podpirajo pametna okolja. Numerični primer, kako vključevanje teleoskrbe v zdravstveno varstvo in dolgotrajno oskrbo vpliva na morebitno zmanjšanje človeških virov na podeželju.	Pregled literature. Območje: regija ADRION (Italija, Grčija, Slovenija, Hrvaška, Srbija ter Bosna in Hercegovina).	Trenutno v bibliografski zbirki Web of Science ni člankov, ki bi merili učinkovitost različnih pametnih, starosti prijaznih okolij z vgrajenimi tehnologijami za pomoč pri življenju. Uspešnost teh sistemov je treba meriti z uporabo modela večkratnega zmanjšanja/konkurenčnega tveganja ter predlagane kombinacije problema multiple Travelling Salesman Problem in algoritma Patterson-Albracht.
Mahmood idr. (2022)	Ugotavljanje ovir in izzivov treh različnih stanovanjskih in storitvenih modelov, ki se razvijajo za starost prijazne skupnosti (sobivanje, program podpornih storitev naravno nastajajočih upokojskih skupnosti in vasi).	Pregled literature. Območja: Nemčija, Švedska, Nizozemska, Danska, Združene države Amerike, Združeno kraljestvo, Kanada.	Albrachtovo zaporedje in izenačevanje delovne obremenitve vseh negovalcev sta pokazali, da tehnologije s pomočjo okolja, ki skrajšajo samo čas potovanja na podeželju za 50 %, zmanjšajo potrebe negovalcev z osmih na sedem delavcev in skupno delovno obremenitev z 2.960 minut na 2.653 minut dnevno. Sobivanje potrjuje, da lahko namensko zasnovana in razvita skupnost spodbuja socialno povezanost med prebivalci. Modela vasi in NORC-SSP pomagata vključevati in olajšati dostop starejših odraslih do zdravstvenih storitev in podpore. Socialni delavci imajo ključno vlogo pri reševanju najrazličnejših zdravstvenih in socialnih potreb članov, lajšanju njihovega dostopa do ustreznih storitev in pri trajnostnem izvajanju programov.
Xia idr. (2021)	Namen te raziskave je ugotoviti geografsko razporeditev in vzorce združevanja upokojskih vasi (kot stanovanjske možnosti) v regiji Veiki Brisbane v Avstraliji, da bi bolje razumeli in izpolnili življenjske zahteve sedanjih in potencialnih prebivalcev upokojskih vasi.	Metoda geovizualizacije je bila uporabljena za vizualno raziskovanje vzorcev razporeditve vasi za upokojske. Za analizo prostorske korelacije in grozdov upokojskih vasi v proučevani regiji sta bili uporabljeni globalna Moranova mera I in lokalna Moranova mera I. Za raziskavo so bili uporabljeni podatki avstralskega statističnega urada o popisu prebivalstva iz leta 2016 in odprti podatki queenslandske vlade o registriranih upokojskih vaseh s 30. novembra 2020. Območje: Avstralija.	Raziskava je pokazala, da razporeditev upokojskih naselij ni bila naključna (z-score = 7,11; p < 0,001), ampak je bila združena v grozde in je vključevala vzorce vročih točk, zlasti ob obali in reki Brisbane. Poleg tega imajo profitne in neprofitne vasi za upokojske različne vzorce razporeditve in so sprejele bistveno različne sporazume o lastništvu. V proučevani regiji se prostorska razporeditev upokojskih vasi ujema s trendom združevanja starejših prebivalcev.

Avtorji	Cilj članka	Metodologija in vzorec ter področje izvedbe raziskave	Rezultat
Zhang idr. (2020)	Ta raziskava povezuje kategorije indeksa živahnosti združenja American Association of Retired Persons (v nadaljevanju: AARP) 2018 z demografsko strukturo in socialno-ekonomskimi dejavniki iz raziskave American Community Survey na ravni okrožja v ZDA, da bi se preverilo, ali fizično, grajeno in družbeno okolje na podeželju in v mestih ustvarja razlike v skupnostih z boljšim zdravjem.	Pregled literature Neodvisne spremenljivke vključujejo kategorije fizičnega, grajenega in družbenega okolja, ki jih je AARP določil za leto 2018. Spremenljivke v zvezi z demografsko strukturo in socialno-ekonomskimi podatki so iz najnovejših ocen raziskave American Community Survey (2013–2017). Spremenljivka rezultata: zdravje v skupnosti. Raziskava temelji na podatkih, prejetih od 3.139 okrožij ZDA. Območje: Združene države Amerike.	Rezultati kažejo, da ima grajeno okolje v soseski največji vpliv na zdravje v skupnosti za vse vrste okrožij. Čeprav podeželska območja zaostajajo na področju zdravja skupnosti, so tista, ki posvečajo več pozornosti vključenosti in priljubljenosti, uvrščena višje. Podeželske skupnosti z več Afroameričani, otroki in revnimi belci se glede zdravja skupnosti uvrščajo slabše. Čeprav so značilnosti sosesk najbolj povezane z zdravjem skupnosti, je za podeželska območja potreben širši pristop, ki bo upošteval starost, raso, revščino ter vključenost in priljubljenost.
Colnar idr. (2021)	Predmet tega prispevka je razširitev družbenih inovacij, ki temeljijo na tehnologijah za pomoč pri bivanju v okolju ter omogočajo digitalno preoblikovanje sistemov zdravstvenega in socialnega varstva pri zagotavljanju storitev v pametnih mestih.	Pregled literature.	Digitalno podprte storitve oskrbe na daljavo in dolgotrajne oskrbe, socialna infrastruktura, tehnologije ambientalne inteligence, centri za pomoč in različne vrste okolij – družinska okolja in starosti prijazna okolja – omogočajo neodvisnost in samostojnost starajočega se mestnega prebivalstva. Storitve oskrbe na daljavo, ki so na voljo v starosti prijaznem okolju, zmanjšujejo pogostnost padcev ali drugih oblik nesreč in v vsakem primeru preprečujejo osamljenost, kar prispeva k višji kakovosti življenja mestnih prebivalcev.
Lee idr. (2022)	V tem članku so zbrane nove ugotovitve raziskav in najnovejši dokazi, teorija in razvoj politike v zvezi z načrtovanjem na kraju samem za zdravje in dobro počutje. Avtorji razmišljajo o tem, kako lahko sosedsko načrtovanje podpira uresničevanje agende za dobro staranje in ciljev dobrega počutja na podeželskih območjih v Angliji.	Pregled literature s poudarkom na starosti prijaznih skupnostih in načrtovanju. Kartiranje trenutne uporabe načrtovanja soseske (ang. <i>neighbourhood planning</i> , v nadaljevanju: NP) v podeželskih lokalnih okrožjih v Angliji. V vseh občinah, ki so bile v času raziskave v fazi pred predložitvijo osnutka nacionalnega strateškega načrta ali po njej, so izvedli raziskavo, da bi ugotovili, koliko ciljev staranja in/ali zdravja in dobrega počutja je bilo med (a) vidiki, ki so zanimali pripravljavce nacionalnih strateških načrtov, (b) bili vključeni v načrte in (c) pričakovani rezultati procesa nacionalnih strateških načrtov ali vsebine načrta (n = 75). Primerjalne raziskave primerov v šestih podeželskih skupnostih, da bi ugotovili, kako sta proces priprave načrta in končni načrt vključevala cilje dobrega staranja in/ali zdravja in dobrega počutja. Območje: Anglija.	Trdi se, da lahko NP teoretično pozitivno vplivajo na cilje, ki so prijazni do starejših (občutljiva zasnova stanovanj, možnosti zmanjšanja velikosti, družbena in državljanska udeležba), vendar je to omejeno brez večjih spodbud in politične zavezanosti k celostnemu oblikovanju politike. Brez ustrezne pozornosti bo spodbujanje dobrega staranja in dobrega počutja na podeželju z NP, kot so trenutno oblikovani, ostalo večinoma zamujena priložnost.

Avtorji	Cilj članka	Metodologija in vzorec ter področje izvedbe raziskave	Rezultat
Bogataj idr. (2022a)	Namen te raziskave je raziskati izpostavljenost različnim tveganjem, ki jih prinaša grajeno okolje na podeželju.	Pregled literature. Model večkratnega zmanjšanja.	Organizacija oskrbe starejših odraslih v pametnih domovih z oskrbo v upokojskih naseljih zmanjšuje tveganje padcev, socialno izključenost in osamljenost, kar odloži potrebo po premestitvi v domove za ostarele ter znatno zmanjša stroške zdravstvene nega varstva in dolgotrajne oskrbe starejših odraslih. Na odločitev o premestitvi v pametno upokojsko naselje namesto v dom za ostarele lahko vpliva tudi razpoložljivost ustrezne specializirane stanovanjske enote z vgrajenimi tehnologijami za podporo bivanja (ang. <i>ambient assisted living</i> , v nadaljevanju: AAL) v njihovem naselju. Dinamiko selitev in lastništva v pametni upokojski vasi je mogoče meriti z modelom večkratne dekrementacije, predstavljenim v tem dokumentu. Aktuarska sedanja vrednost bo zagotovila znanstvene dokaze o koristih razvoja pametnih upokojskih vasi kot socialne infrastrukture za starejše odrasle na podeželju.
Yu idr. (2021)	Članek obravnava pomen starosti prijaznih podeželskih skupnosti (ang. <i>age-friendly rural communities</i> , v nadaljevanju: AFRC) in raziskuje njihov vpliv na kakovost življenja starejših odraslih.	Z raziskavo so preverili različno dojetanje AFRC med starejšimi odraslimi (nad 60 let) in ljudmi srednjih let (45–60 let) v podeželskih skupnostih z anketnimi vprašaniki (n = 470 oziroma 393). Za raziskavo in primerjavo njihovih zaznav je bilo uporabljeno več statističnih metod, kot so test Chi-kvadrat, t-test, test zanesljivosti in multipla regresija. Območje: Kitajska.	Rezultati so pokazali, da (a) so bili ljudje srednjih let bolj zadovoljni s komponentami AFRC in so imeli višje kakovost življenja kot starejši odrasli; (b) kakovost življenja ljudi srednjih let so napovedovali stanovanje, dostopnost in zunanji prostori; (c) na kakovost življenja starejših odraslih so vplivali stanovanje, zunanji prostori, družbena udeležba in javni prevoz.
Osei-Kyei idr. (2021)	Namen tega prispevka je proučiti in analizirati kritične dejavnike uspeha za sprejetje javno-zasebnega partnerstva na svetovnem trgu upokojskih vasi.	Obravljena je bila empirična raziskava z vprašalnikom z izkušenimi strokovnjaki na svetovnih trgih javno-zasebnih partnerstev in upokojskih naselij. Za analizo so bili uporabljeni analiza povprečnih ocen, metoda normalizacijskega razpona, Kendallov koeficient skladnosti in faktorjska analiza. Iz publikacij, vodilnih javnih in zasebnih institucij na področju javno-zasebnih partnerstev in projektov upokojskih naselij ter članov/razvijalcev iz različnih združenj upokojskih naselij, zlasti v Avstraliji, je bilo izbranih 320 anketirancev. Prejetih je bilo 48 veljavnih odgovorov.	Rezultati kažejo, da so od 27 opredeljenih skupnih varnostnih okvirov pri razvoju projektov upokojskih vasi JZP najpomembnejši: »starosti prijazna zasnova vasi«, »primerna lokacija upokojske vasi JZP«, »zanesljive in dostopne zdravstvene in fizične zmogljivosti« ter »učinkovito socialno vključevanje in integracija v vaseh«. Nadaljnja analiza je pokazala, da lahko 27 ključnih dejavnikov socialne varnosti razvistimo v sedem glavnih skupin dejavnikov, in sicer »učinkovito spreminjanje projekta«, »finančna podpora«, »socialno vključevanje«, »učinkovita pogodbeno ureditve med strankami«, »zavezanost in podpora vlade«, »trajnostna zasnova vasi« in »učinkovita struktura plačil«.

Avtorji	Cilj članka	Metodologija in vzorec ter področje izvedbe raziskave	Rezultat
Doolan-Noble (2019)	V tem članku je opisan postopek delavnice, ki je bil izveden za določitev prednostnih nalog financiranja nacionalnega znanstvenega izziva za dobro staranje na Novi Zelandiji (v nadaljevanju: NZ).	Na podlagi kontrolnega seznama za določanje prednostnih nalog zdravstvenih raziskav so bile v petih glavnih mestih NZ izvedene delavnice za povezovanje zainteresiranih strani (n = 133 udeležencev). Vsaka delavnica je vključevala uvo-dno predstavitev, delo v majhnih skupinah, ki so raziskovale ta področja: duševno zdravje, socialno blagostanje, zdravstvene storitve in starosti prijazno okolje, beleženje ključ-nih zamisli na flipchartih, povratne informacije in razprava o dokumentirani vsebini. Območje: Nova Zelandija.	Predlagane strategije za reševanje teh vprašanj so vključevale zmanjšanje števila ločenih »vasi«, zagotavljanje celostne oskrbe in zagotavljanje starosti prijaznega prevoza. Predlagani primeri spremljanja učinka so vključevali večjo vključenost sta-rejših v terciarno izobraževanje in več stanovanjskih možnosti. Ugotovljena je bila težava: pomanjkanje starosti prijaznih skupnosti, vključno s stanovanji in prevozom. Starejši odrasli so na področju pomembnih storitev izrazili potrebo po integraciji storitev na vseh področjih – zdravstvenih in socialnih – in po delovni sili z ustre-znimi zmogljivostmi za oskrbo starejših odraslih. Predlagane možnosti za merjenje učinka: (a) več možnosti za nastanitve, (b) večja vključenost starejših v družbi, (c) zmanjšanje števila sprejemov v domove za ostarele, (č) večja vključenost starejših v terciarno izobraževanje.
Drobne in Bogataj (2022)	V članku so uporabili podatke o notranjih selitvah med sloven-skimi občinami v letih 2018 in 2019 in razvili kohortni prostorski interakcijski model za oceno prihodnjih medobčinskih selitev.	V modelu prostorske interakcije so analizirali razlike v pri-vlačnosti in privlačnosti občin za različne kohorte s poudar-kom na starejših od 65 let, ki morda želijo podaljšati svoj delovni status. Območje: Slovenija.	Poleg vpliva razdalje med občinami na migracijo in vpliva velikosti občin se je izka-zalo, da je razpoložljivost domov za ostarele zelo močen dejavnik za prebivalstvo, starejše od 75 let. Iz tega lahko sklepamo, da na rast števila prebivalcev v občinah odločilno vplivajo naložbe v stanovanja za najstarejše kohorte. Take naložbe vplivajo tudi na nova delovna mesta za medicinske sestre, socialne delavce in druge delavce, ki se ukvarjajo s storitvami in oskrbo starejših odraslih, kar lahko bistveno zmanjša krčenje območja. Take naložbe bi lahko pomembno vplivale na zaustavitev krčenja skupnosti in njihovih osrednjih krajev z zagotavljanjem boljše kakovosti življenja za starejše in delovnih mest za mlade.
Lu (2021)	Namen te raziskave je raziskati posredniški učinek zaznanega nadzora nad izkušnjo staranja na odnos med zadovoljstvom z domom in zadovoljstvom z življenjem.	Uporabljeni so bili sekundarni podatki, zbrani z osebnimi intervjuji z vprašalnikom na vzorcu 755 kitajskih starejših odraslih, ki živijo v skupnosti. Analiza poti je bila uporabljena za proučitev posredniškega učinka zaznanega nadzora v odnosu med zadovoljstvom z domom in zadovoljstvom z življenjem po nadzoru drugih kovariat. Uporabljen je bil pristop bootstrap. Območje: Kitajska.	Starejši odrasli, ki živijo v domačem okolju s slabimi pogoji, kot so slaba osvetlitev, neravni pragovi/tla in pomanjkanje naprav za nujne primere, so manj zadovoljni s svojim domačim okoljem. Njihovo zadovoljstvo z domačim okoljem je dodatno vplivalo na njihova prepričanja o nadzoru nad izkušnjo staranja. Poleg tega zaznani nadzor nad izkušnjo staranja izraža učinke zadovoljstva z domom na zadovoljstvo z življenjem. Tak posredniški učinek je bil pomemben le pri osebah, mlajših od 80 let. Ugotovitve so pomembne za posameznike, ki živijo v drugih vse bolj urbani-ziranih in prebivalstveno starajočih se mestih v Vzhodni Aziji, ki imajo podobno nujno potrebo po spodbujanju starosti prijaznega domačega okolja. Kar zadeva posledice za politiko, je ta raziskava poudarila pomen spreminjanja doma za starejše odrasle in uporabe ustreznih strategij za povečanje njihovih prepričanj o nadzoru nad izkušnjami staranja.

Avtorji	Metodologija in vzorec ter področje izvedbe raziskave	Rezultat
Syed idr. (2017)	<p>Članek opisuje trenutno znanje o socialni izolaciji in osamljenosti starejših Kitajcev, ki živijo v mestih in v zahodnjaških družbah, ter tako zagotovili informacije za prihodnje raziskave, prakso in politiko v Kanadi. 19 člankov je izpolnjevalo merila za vključitev.</p> <p>Območje: Kanada.</p>	<p>Družbena izolacija in osamljenost sta vse večji problem pri starejši odrasli kitajski populaciji v Kanadi, zato so potrebne dodatne raziskave, da bi ugotovili njun obseg in učinkovite ukrepe. V nekaterih primerih je bilo samsko življenje dejavnik tveganja ter predpogoj za občutek socialne izoliranosti in osamljenosti ter nizko samooceno kakovosti življenja in dobrega počutja. Zlasti kitajske vdove, ki živijo same, so se izkazale za najbolj izpostavljene izolaciji in osamljenosti. Hkrati pa življenje v samoti pri tej populaciji ni dosledno pomenilo večjega občutka osamljenosti. Nekateri starejši odrasli Kitajci, čeprav so živeli sami, niso želeli živeti v medgeneracijski življenjski skupnosti (tj. s svojimi odraslimi otroki). V nekaterih vzorcih je namreč življenje z otroki povzročilo višjo stopnjo odvisnosti od drugih pri instrumentalnih dnevnih dejavnostih, nižjo raven socialne podpore ter manjšo samooceno finančne ustreznosti in dohodka.</p>

Vir: lastni vir

Digitalno podprte storitve oskrbe na daljavo in dolgotrajne oskrbe, socialna infrastruktura, tehnologije ambientalne inteligence, centri za pomoč in različne vrste okolij – družinska okolja in starosti prijazna okolja – omogočajo neodvisnost in samostojnost starajočega se prebivalstva (Colnar idr., 2021). Organizacija oskrbe starejših odraslih v oskrbovanih pametnih domovih v upokojenskih naseljih zmanjšuje tveganje padcev, socialno izključenost in osamljenost, kar odloži potrebo po preselitvi v domove za starejše ter bistveno zmanjša stroške zdravstvenega varstva in dolgotrajne oskrbe starejših odraslih (Bogataj idr., 2022a). Zanesljive in dostopne zdravstvene in fizične zmogljivosti so eden od štirih najpomembnejših ključnih dejavnikov pri razvoju projektov javno-zasebnega partnerstva za vasi za upokojence, kot so ugotovili Osei-Kyei idr. (2021). Aktivno vključevanje starejših odraslih in deležnikov skupnosti v določanje raziskovalnih prednostnih nalog je bila edinstvena priložnost za razumevanje ključnih področij, ki se starejšim odraslim zdijo pomembna za prihodnje raziskave. Na področju pomembnih storitev so starejši odrasli izrazili potrebo po integraciji storitev v celotnem spektru – zdravstvenih in socialnih – in po delovni sili z ustreznimi zmogljivostmi za oskrbo starejših odraslih (Doolan-Noble, 2019).

Pregled raziskav s področja zasnove stanovanj vključuje raziskave, ki ugotavljajo, ali so stanovanja izdelana iz ustreznih materialov in dobro strukturirana, imajo dovolj prostora, da se starejši lahko prosto gibljejo, ali so ustrezno opremljena za posebne okoljske pogoje (na primer ustrezna klimatizacija ali ogrevanje), ali so prilagojena starejšim, imajo enake površine, dovolj široke prehode za invalidske vozičke ter ustrezno oblikovane kopalnice, stranišča in kuhinje. Raziskava politik načrtovanja sosesk v Angliji je pokazala, da lahko te teoretično pozitivno vplivajo na starostnikom prijazne cilje, vključno z občutljivo zasnovo stanovanj, vendar je to omejeno, če ni večjih spodbud in politične zavezanosti celostnemu oblikovanju politike (Lee idr., 2022). Starostnikom prijazno oblikovanje vasi je eden od štirih najpomembnejših CSF pri razvoju projektov JZP upokojenskih vasi (Osei-Kyei idr., 2021). Starejši odrasli, ki živijo v domačem okolju s slabimi pogoji, kot so slaba osvetlitev, neravni pragovi/podlage in pomanjkanje naprav za nujne primere, so manj zadovoljni s svojim domačim okoljem (Lu, 2021).

Na področju preoblikovanja stanovanj smo preverjali, ali so na voljo raziskave, ki obravnavajo, ali so stanovanja prilagojena starejšim osebam, ali so preoblikovanja stanovanj cenovno dostopna, ali je oprema za preoblikovanje stanovanj na voljo takoj ali je na voljo finančna pomoč za preoblikovanja stanovanj in ali so ljudje seznanjeni, kako je mogoče stanovanja prilagoditi potrebam starejših oseb. Raziskava na Kitajskem je poudarila pomen prilagoditve stanovanja za starejše odrasle (Lu, 2021).

V pregledu literature smo preverili raziskave s področja vzdrževanja, ki bi obravnavale, ali so storitve vzdrževanja dostopne starejšim, ali so na voljo ustrezno usposobljeni in zanesljivi ponudniki storitev za izvajanje vzdrževalnih del ter ali so javna stanovanja, najemna stanovanja in skupni prostori dobro vzdrževani. Našli nismo nobene raziskave, povezane z vzdrževanjem stanovanj.

Šteje se, da je okolje starejšim prijazno, če omogoča staranje na mestu. To pomeni, da so stanovanja v bližini storitev in objektov, da so na voljo dostopne storitve, ki starejšim omogočajo, da ostanejo doma, in da so starejši dobro obveščeni o storitvah, ki so jim na voljo za pomoč pri staranju na mestu. Podeželska območja zahtevajo visok odstotek potovalnega časa med delovnimi dnevi ponudnikov storitev. Potrebna je optimalna organizacija oskrbe in drugih storitev, potovalni čas pa je treba čim bolj skrajšati. Dobri programi lahko zmanjšajo človeške vire, potrebne za zagotavljanje storitev dolgotrajne oskrbe (Bogataj idr., 2022; Drobež idr., 2022), in tako zagotovijo možnosti za staranje na mestu tudi na oddaljenih podeželskih območjih. Proces načrtovanja sosesk na angleških podeželskih območjih lahko spodbuja in prispeva h gradnji primernih stanovanj za starejše odrasle in cenovno dostopnih stanovanj, ki mlajšim odraslim omogočajo, da ostanejo bližje starajočim se staršem (Lee idr., 2022).

Pri vključevanju starejših ljudi v skupnost je zasnova stanovanj lahko pomemben dejavnik. Sobivanje spodbuja občutek skupnosti in pripadnosti, sobivanje za starejše se lahko prilagodi tako, da služi izključno potrebam starejših odraslih iz etničnih manjšin, medgeneracijsko sobivanje pa spodbuja priložnosti za generacijsko solidarnost. NORC-SSP zagotavlja kulturno primerne programe in storitve za povečanje socialne participacije starejših odraslih iz etničnih manjšin, omogoča medgeneracijsko povezovanje ter spodbuja priložnosti za generacijsko solidarnost in prispevke skupnosti. Vasi olajšujejo medgeneracijsko povezovanje (Mahmood idr., 2022). Ugotovitev te raziskave je, da podeželska okrožja, ki namenjajo več pozornosti ustvarjanju vključujočega okolja, dosegajo višje ocene na področju zdravja. Ravnovesje med grajenim okoljem, storitvami ter vključenostjo in priložnostmi skupnosti je tisto, kar vpliva na zdravje podeželskih skupnosti. Vključenost in priložnosti sestavljajo družbeno plast, ki potrebuje več pozornosti, zlasti za podeželske skupnosti (Zhang idr., 2020). V študijah primerov načrtovanja sosesk so na splošno poročali o pozitivnem vplivu sodelovanja starejših odraslih v procesu priprave načrta, kar je pomembno tudi z vidika vključenosti in prijaznosti do starejših (Lee idr., 2022). Medsebojna pomoč med starejšimi odraslimi je razširjena v vzhodnoazijskih državah, kot so Japonska, Kitajska in Tajska (Zheng idr., 2019). Na Kitajskem so uvedli program skupnostne pomoči, ki starejše odrasle spodbuja k medsebojni pomoči in podpori, da bi se izognili socialni izolaciji in

izboljšali svoje počutje. Zato je veliko dejavnosti in dogodkov, ki jih starejši odrasli, ki živijo v podeželski skupnosti, izvajajo ali se jih udeležujejo skupaj, kot so plačevanje računov, nakupovanje in delo na kmetiji. Podeželske skupnosti zagotavljajo podporo starejšim odraslim, vključno z vsakodnevno oskrbo, zdravstveno oskrbo, socialnimi storitvami itd. Skrb in podpora v skupnosti omogočata starejšim odraslim, da se udeležujejo dejavnosti v skupnosti, ki povečujejo družabna srečanja in socialno povezanost starejših odraslih. Ta oblika družabnega druženja ima prednosti pri ohranjanju socialnih odnosov starejših odraslih (Yu idr., 2021). Učinkovito socialno vključevanje in povezovanje v vaseh je eden od štirih najpomembnejših CSF pri razvoju projektov JZP upokojskih vasi (Osei-Kyei idr., 2021). V delavnici za starejše odrasle na Novi Zelandiji sta bili socialna izolacija in osamljenost obravnavani kot pomembno vprašanje (Doolan-Noble, 2019).

Različne stanovanjske možnosti, kot so sobivanje, NORC-SSP in vasi, imajo v primerjavi s klasičnimi oblikami bivanja v lastnih stanovanjih več prednosti glede cenovne dostopnosti, zagotovljenih storitev, vključenosti in družbenega sodelovanja (Mahmood idr., 2022). Preverili smo, ali je na voljo literatura, ki bi raziskovala, ali so na območju na voljo ustrezne in cenovno dostopne stanovanjske možnosti za starejše, vključno s slabotnimi in invalidnimi starejšimi, ali so starejši dobro obveščeni o razpoložljivih stanovanjskih možnostih, ali je na lokalnem območju na voljo dovolj cenovno dostopnih stanovanj, namenjenih starejšim, ali so v stanovanjih za starejše na voljo ustrezne storitve, vsebine in dejavnosti in ali so stanovanja za starejše vključena v okoliško skupnost. Več stanovanjskih možnosti lahko starejšim odraslim pomaga, da se odločijo, kar jim najbolj ustreza. Razpoložljivost ustrezne stanovanjske enote z vgrajenimi tehnologijami AAL v njihovih vaseh lahko vpliva tudi na odločitev o prerazporeditvi znotraj vasi pametnih upokojscev namesto selitve v dom za starejše. Dinamiko preseljevanja in lastništva v pametni upokojski vasi je mogoče meriti z modelom večkratnega dekrementa (Bogataj idr., 2022a). Na delavnici za starejše odrasle na Novi Zelandiji je bilo pomanjkanje starosti prijaznih skupnosti – vključno s stanovanji in prometom – poudarjeno kot vprašanje, ki ga je treba rešiti (Doolan-Noble, 2019). Socialna izolacija in osamljenost sta vse večja težava pri starejši odrasli kitajski populaciji v Kanadi (Syed idr., 2017). Samostojno življenje je dejavnik tveganja in predpogoj za občutek socialne izoliranosti in osamljenosti (Mui, 1996, 1998; Wong idr., 2007) ter nizko samooceno kakovosti življenja in dobrega počutja (Gee, 2000). Kljub temu ni nujno, da je življenje v samoti pomenilo povečano občutenje osamljenosti. Nekateri starejši odrasli Kitajci, čeprav živijo sami, ne želijo živeti v medgeneracijski življenjski skupnosti (tj. s svojimi odraslimi otroki) (Gee, 2000; Hsu, 2014; Lai, 2005). Ugotovljeno je bilo, da je razpoložljivost domov za ostarele zelo močan dejavnik za populacijo, starejšo od 75 let. Iz tega

lahko sklepamo, da na rast prebivalstva v občinah odločilno vpliva naložba v stanovanja za najstarejše kohorte (Drobne in Bogataj, 2022).

Raziskave s področja bivalnega okolja preverjajo, ali so stanovanja prenatlačena, ali se starejši v svojem bivalnem okolju dobro počutijo, ali stanovanja niso na območjih, ki so izpostavljena naravnim nesrečam, ali se starejši v okolju, v katerem živijo, počutijo varno in ali je zagotovljena finančna pomoč za ukrepe za varnost stanovanja. Rezultati raziskave v 3.139 okrožjih v Združenih državah Amerike kažejo, da ima grajeno okolje v soseski največji vpliv na zdravje skupnosti za vse vrste okrožij. Čeprav so značilnosti sosesk najmočnejše povezane z zdravjem skupnosti, je za podeželska območja potreben širši pristop z upoštevanjem starosti, rase, revščine ter vključenost in priljubljenosti (Zhang idr., 2020). Na Kitajskem so pripravili načrt za preprečevanje onesnaževanja in izboljšanje čiščenja odpadnih voda na podeželskih območjih, kar bo v veliko pomoč pri ohranjanju čistoče zunanjih prostorov. Čisti in priročni zunanji prostori so dobri za higieno podeželskih skupnosti in koristijo telesnemu zdravju prebivalcev, ki živijo tam (Yu idr., 2021). Starostnikom prijazna zasnova vasi in primerna lokacija vasi za upokojence JZP sta dva od štirih najpomembnejših ključnih dejavnikov podpore pri razvoju projektov vasi za upokojence JZP (Osei-Kyei idr., 2021). Starejši ljudje potrebujejo posebno pozornost in storitve, zato je treba pri načrtovanju in gradnji projektov vasi upokojencev JZP uporabiti bolj trajnostne koncepte in načela. To ne bo pripomoglo le k izboljšanju zdravja in dobrega počutja prebivalcev, temveč tudi k splošni okoljski učinkovitosti projekta (Hu idr., 2018).

4 Razprava

Pri pregledu literature o razvoju starosti prijaznega okolja na podeželju s pomočjo osmih področij WHO – področje stanovanj – smo obravnavali 14 člankov, ki so povezani s starostjo, prijaznim okoljem na podeželju in stanovanji. Število je razmeroma majhno in tudi članki, ki smo jih ocenili v tem prispevku, se zelo razpršeno osredinjajo na različne teme v zvezi z AFE. Stanovajska problematika je v člankih običajno obravnavana le kot ena od več domen ali je z njimi celo povezana posredno. To kaže, da je tema stanovajske problematike AFE na podeželju razmeroma nova in premalo raziskana. Ker na podeželju živi veliko prebivalcev in ker je število starejših odraslih, ki živijo na podeželju, relativno še večje kot v mestih, bi pričakovali, da bo na to temo pripravljenih več raziskav in člankov.

Nekatere raziskave, vključene v naš pregled literature, obravnavajo le povezavo med možnostjo bivanja in socialno izolacijo (Syed idr., 2017), druge pa poskušajo oceniti, kako grajeno okolje soseske (Zhang idr., 2020), starosti prijazna stanovanja

podeželskih skupnosti (Yu idr., 2021) in zaznani stanovanjski pogoji (Lu, 2021) vplivajo na enakost zdravja, kakovost življenja in zadovoljstvo z življenjem. Oblikovali bi lahko še skupino štirih člankov, ki se osredinjajo na optimizacijo zagotavljanja storitev dolgotrajne oskrbe z modeli optimizacije logistike (potovanj) (Bogataj idr., 2022), integracijo ambientalne inteligence (Drobež idr., 2022), telesoskrbo (Colnar idr., 2021) in načrtovanje zmogljivosti na podlagi proučevanja različnih tveganj, ki jih prinaša grajeno okolje podeželskih območij (Bogataj idr., 2022a). Druga raziskava migracijskih tokov je ugotovila, da je razpoložljivost zdravstvenih ustanov (domov za ostarele) eden od ključnih dejavnikov, ki vplivajo na odločitev starejših odraslih za migracijo. Naložbe v domove za starejše ne privabljajo le starejše populacije, temveč zagotavljajo tudi delovna mesta (medicinske sestre, socialni delavci in drugi delavci v sektorju dolgotrajne oskrbe), s tem pa vplivajo na rast prebivalstva v občini (Drobne in Bogataj, 2022). Dva članka predstavljata vrednotenje načinov, na katere je mogoče učinkovito vključiti starejše odrasle v proces razvoja starosti prijaznih elementov v njihovo okolje. Novozelandska raziskava je predstavila vključevanje starejših odraslih v delavnice, na katerih so bili opredeljeni njihovi predlogi (Doolan-Noble, 2019), v angleški so opazovali, kako so bili starejši odrasli povabljeni v projekte načrtovanja sosesk, kjer so lahko predstavili svoje predloge na uradni ravni (Lee idr., 2022). Primerjava treh vrst stanovanjskih možnosti za starejše odrasle (sobivanje, NORC-SSP in vasi) s pregledom literature je predstavila prednosti in slabosti vsake možnosti s pomočjo uvedbe več domen AFE, vključno s stanovanji (Mahmood idr., 2022). Ker so upokojenske vasi že globalno razvita dejavnost, je raziskava, ki je anketirala izkušene prakse na globalnem trgu JZP in upokojenskih vasi, predstavila strategije za razvoj upokojenskih vasi, jih opredelila 27 in navedla štiri najpomembnejše CSF (Osei-Kyei idr., 2021). Vsi štiri najpomembnejši CSF so povezani s stanovanji na področju AFE. Nazadnje je bila metoda geovizualizacije uporabljena za avstralsko raziskavo na območju Brisbana ter je razkrila razporeditev upokojenskih vasi in različen vzorec razporeditve med profitnimi in neprofitnimi upokojenskimi vasi (Xia idr., 2021).

Na podeželju je mogoče socialne storitve zagotavljati z uporabo socialne infrastrukture (Rogelj in Bogataj, 2019) pametnih, starosti prijaznih vasi (Bogataj idr., 2020a). Pametna socialna infrastruktura temelji na dveh smereh: digitalni transformaciji zdravstvenih in socialnih storitev v skupnosti (Rogelj idr., 2021) in razvoju pametnih AFE (Kavsek idr., 2021). To je omogočil razvoj tehnologij za pomoč v okolju (Rogelj in Bogataj, 2020). Digitalno preobrazbo dolgotrajne oskrbe na podeželju (Drobež idr., 2021) omogočajo nove tehnologije, ki temeljijo na strojnem učenju in brezžičnem senzorskem omrežju. Do zdaj je bila večina raziskav v zvezi s telesoskrbo (Colnar idr., 2021) in ambientalno podprtim življenjem

osredinjena na razvoj pametnih mest (Bogataj, Rogelj in Salaj, 2021). Najopaznejša razlika med organizacijo storitev dolgotrajne oskrbe med podeželjem in mesti je gostota prebivalstva in prostorska razpršenost stanovanj (Bogataj idr., 2021). V pametnih vaseh, ki so starosti prijazne, je mogoče organizirati dolgotrajno oskrbo za starejše odrasle v soseskah, podprtih z AAL za vse življenje, ter tako zmanjšati tveganje za padce, socialno izključenost in osamljenost, s tem pa odložiti potrebo po selitvi v domove za starejše ter zmanjšati stroške zdravstvenega varstva in dolgotrajne oskrbe zanje (Bogataj idr., 2020b). Uporaba informacijsko-komunikacijskih tehnologij (v nadaljevanju: IKT) med starejšimi odraslimi krepi socialno mrežo in zmanjšuje socialno izolacijo (Nedeljko idr., 2021). AFE in socialna kohezija pozitivno vplivata na zadovoljstvo z življenjem starejših odraslih na podeželju (Nedeljko idr., 2022). Pametne vasi, ki so starosti prijazne, zagotavljajo rešitev za starejše odrasle na podeželju, da ostanejo dalj časa samostojni in neodvisni. Zaradi tega se lahko odloži selitev v dom za starejše (Bogataj idr., 2020; Bogataj idr., 2020a).

Na podlagi rezultatov, predstavljenih v tem pregledu, lahko sklepamo, da je splošna stanovanjska domena v AFE za podeželska območja premalo raziskana. Nekatere značilnosti, navedene na kontrolnem seznamu stanovanjskih objektov v vodniku Globalni vodnik za starosti prijazna mesta, niso omenjene v nobeni raziskavi, ki bi zajela podeželska območja (značilnost vzdrževanje), druge pa so obravnavane zelo skopo. Tudi značilnosti, kot so dostopnost, osnovne storitve, vključevanje v skupnost in stanovanjske možnosti, ki so bile obravnavane v več ocenjenih člankih, niso dovolj raziskane. Mogoče je uporabiti nekatere raziskave, ki zajemajo stanovanja na področju AFE na mestnih območjih, in jih prenesti na podeželje, vendar je v tem primeru treba raziskati in upoštevati razlike med mestnim in podeželskim okoljem. Spodbujati bi bilo treba več raziskav na področju stanovanjske domene AFE na podeželju, ki bi odgovornim za njihov razvoj pomagale, da se osredinijo na najnujnejša področja v njihovih skupnostih.

V Sloveniji imamo trenutno neveljavljen Zakon o dolgotrajni oskrbi (ZDOsk, Ur. l. RS, št. 196/21), ki je opredelil pomembne spremembe v organizaciji DO, ki so potrebne, da se bo primerna DO lahko zagotavljala vsem, ki jo potrebujejo zaradi upada funkcionalnih zmožnosti, skladno z njihovimi potrebami, v domovih za DO, na socialnih kmetijah in domu upravičenca, torej tudi na podeželju. Prav tako so na voljo finančne in gradbene rešitve, da država ustvari pogoje za pridobitev stanovanja za osebe z zmanjšanimi gibalnimi zmožnostmi. V Pravilniku o minimalnih tehničnih zahtevah za graditev oskrbovanih stanovanj za starejše ter o načinu zagotavljanja pogojev za njihovo obratovanje (Ur. l. RS, št. 110/04, 81/09 in 17/11) so za te opredeljene gradbene zahteve. Univerzalno graditev in uporabo objektov je kot eno od osmih bistvenih

zahtev za objekte določil Gradbeni zakon (GZ-1, Ur. l. RS, št. 199/21 in 105/22), kar pomeni graditev in uporabo objektov, dostopnih vsem ljudem (glej 32. člen zakona). Družbena infrastruktura in njeno načrtovanje sta opredeljena v Zakonu o urejanju prostora (ZUreP-3, Ur. l. RS, št. 199/21), s čimer se zagotavlja primerna, kakovostna, enakovredna, trajnostna in univerzalna dostopnost dobrin v omrežju naselij, pri tem pa je treba upoštevati tudi mobilnost prebivalstva in minimalne standarde dostopnosti do kakovostnih storitev. Paket ukrepov, namenjenih starejšim prebivalcem z osredotočanjem predvsem na bivanjske oblike, ki omogočajo kakovostno zdravstveno in drugo oskrbo (kot so varovana in oskrbovana stanovanja) ter zagotavljajo vključevanje v družbo in medsebojno pomoč (mešane soseske, bližina družbenih dejavnosti, funkcionalna prilagoditev enostanovanjskih stavb za sobivanje generacij), je predstavljen v Resoluciji o nacionalnem stanovanjskem programu 2015–2025 (Ur. l. RS, št. 92/15). Ta namenja posebno pozornost rešitvam energetske prenove, ki povečujejo kakovost bivanja v lastnem stanovanju (rentni odkup, energetsko pogodbenišтво), funkcionalni prenovi stanovanj in prilagoditvi potrebam starejših. Med tremi strateškimi cilji za uresničevanje vizije Strategije dolgožive družbe (glej Bednaš in Kajzer, 2017) je pomemben cilj blaginja vseh generacij ter dostojno in varno bivanje v domačem okolju z upoštevanjem visoke ravni človekovih pravic. Eden od štirih stebrov za uresničitev ciljev strategije je oblikovanje okolja za aktivnost v celotnem življenju (prilagoditev gospodarstva, bivalnih razmer in prometne ureditve s podporo IKT in tehnoloških rešitev). Posebna pozornost strategije je namenjena prilagoditvi bivalnih razmer – bivalnega prostora za (podaljšano) neodvisno življenje starejših v domačem okolju. Prav tako velja omeniti IKT-storitev E-oskrba, ki jo ponuja Telekom Slovenije ter podaljšuje samostojno in neodvisno bivanje na lastnem domu s številnimi funkcijami (tudi požarna in poplavna varnost) in centrom za 24-urno asistenco. Omogoča tudi stalen stik s svojci oziroma njihovo hitro obveščanje. Od 1. julija 2020 je v Sloveniji omogočen brezplačen javni potniški promet za vse upokojence. V letu 2022 so v Senovem pri Krškem začeli umeščati prve pametne srebrne vasi v Sloveniji v skladu s konceptom pametne srebrne vasi (Bogataj idr., 2020).

Urejena so torej številna zakonodajna področja in usmeritve na področju stanovanj za starejše odrasle, manjka pa nam ureditev področja širše socialne infrastrukture. Nikjer se ne omenjata gradnja in ureditev skupnih prostorov za starejše odrasle na podeželju. V Strateškem načrtu skupne kmetijske politike 2023–2027 za Slovenijo (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2022) je navedeno, da sta dvig kakovosti življenja in krepitev gospodarske dejavnosti na podeželju med pomembnimi cilji. Nadaljevali bodo s podporo za dejavnosti lokalnih pobud oziroma lokalnega razvoja, ki ga vodi skupnost (pristop LEADER/CLLD), vključno s spodbujanjem

medgeneracijskega sodelovanja in različnih socialnih in »pametnih« storitev po konceptu pametnih vasi. Iz tega je očitno, da kmetijska politika podpira razvoj starostnikom prijaznega okolja, občine pa morajo razvoj starejšim prijaznega okolja vključiti v strateške načrte lokalnih akcijskih skupin, da bodo za to lahko izkoristile sredstva evropskih skladov.

5 Sklep

Vse več skupnosti se pridružuje svetovnemu gibanju WHO za AFE. V okviru tega je stanovanjsko področje eno od osmih področij AFE in podpira višje standarde in spodbuja varnejše, bolj zdravo in daljše neodvisno življenje starejših odraslih. Podeželska območja zaostajajo pri razvoju AFE in to velja tudi za stanovanjsko področje v okviru AFE. Prav tako je na področju razvoja AFE na podeželju izvedenih premalo raziskav. V svojem pregledu literature smo našli in obravnavali le malo raziskav, ki se nanašajo na stanovanjsko področje AFE na podeželju. V Sloveniji prav tako potrebujemo nadaljnji zakonodajni okvir za urejanje naselij na podeželju, ki bodo prijazna starejšim odraslim, za prenavo in uveljavitev Zakona o dolgotrajni oskrbi (ZDOsk, Ur. l. RS, št. 196/21) in v skladu z uveljavitvijo zakona za razvoj storitev DO na podeželju, saj je precejšnje razhajanje med dostopnostjo storitev DO v urbanih središčih in ruralnih območjih. Potrebne so dodatne raziskave, da bi našli najboljše rešitve za njihov razvoj ter tako podprli odločevalce na občinski in državni ravni. Strateški načrt skupne kmetijske politike 2023–2027 za Slovenijo (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2022) bo še naprej podpiral dejavnosti lokalnih pobud oziroma lokalnega razvoja, ki ga vodi skupnost, vključno s spodbujanjem medgeneracijskega sodelovanja ter različnih socialnih in »pametnih« storitev po konceptu pametnih vasi. Občine imajo možnost, da vključijo razvoj starejšim prijaznega okolja v strateške načrte lokalnih akcijskih skupin in s tem izkoristijo sredstva evropskih skladov.

Borut Vidmar, univ. dipl. ekon.

Alma Mater Europaea – Evropski center Maribor, Socialna gerontologija, Maribor

Zavod INRISK, Maribor

E-pošta: borut.vidmar@almamater.si

Zahvala

Projekt L7-3188 *Hierarhična zasnova in financiranje socialne infrastrukture pametnih srebrnih vasi* je finančno podprla Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije.

Viri in literatura

- Bednaš, M., in Kajzer, A. (ur.) (2017): *Strategija dolgožive družbe*. Ljubljana, Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj.
- Bogataj, D., Bogataj, M., in Drobne, S. (2022): Long-term care sustainable networks in ADRION region. *Sustainability* 14(18), 11154.
- Bogataj, D., Emerlahu, V., in Rogelj, V. (2022a): Capacity planning for social infrastructure of smart retirement villages. *IFAC-P z apersOnline*, 55(39), str. 222–228.
- Bogataj, D., Campuzano Bolarin, F., Kavšek, M., in Rogelj, V. (2020): Smart silver villages as part of social infrastructure for older adults in rural areas. *IFAC-PapersOnLine*, 53(2), str. 16914–16919.
- Bogataj, D., Kavšek, M., Rogelj, V., Drobež, E., in Bogataj, M. (2020a): *Koncept pametne srebrne vasi*. Trebnje, Zavod INRISK, Inštitut za raziskavo sistemov, izpostavljenih rizikom.
- Bogataj, D., Rogelj, V., Drobež, E., in Temeljotov Salaj, A. (2020b): Ambient assisted living in lifetime neighbourhoods. *IFAC-PapersOnLine*, 53(2), str. 16896–16901.
- Bogataj, D., Rogelj, V., in Temeljotov Salaj, A. (2021): Social infrastructure supporting ambient assisted living in a smart silver city: Literature review and research agenda. *IFAC-PapersOnLine*, 54(1), str. 942–947.
- Bogataj, M., Temeljotov Salaj, A., in Bogataj, D. (2021): Sustainable and adequate home-care logistics including precedence constraints. *IFAC-PapersOnLine*, 54(1), str. 948–953.
- Canadian Senior Cohousing (2023): *Harbourside*. Dostopno na: <https://canadianseniorcohousing.com> (sneto 15. 2. 2023).
- Colnar, S., Dimovski, V., in Bogataj, D. (2021): *Review of telecare in smart age-friendly cities*. *IFAC-PapersOnLine*, 54(13), str. 744–749.
- Doolan-Noble, F., Mehta, P., Waters, D., in Baxter, G. D. (2019): Supporting ageing well research: Findings from a research priority setting exercise. *Australasian Journal on Ageing*, 38(2), str. 136–143.
- Drobež, E., Kavšek, M., Bogataj, M., in Drobež, M. (2022): Ambient intelligence supporting health and social care services in smart care settings: Literature review and research agenda. *IFAC-PapersOnLine*, 55(10), str. 934–939.
- Drobež, E., Rogelj, V., Bogataj, D., in Bogataj, M. (2021): Planning digital transformation of care in rural areas. *IFAC-PapersOnLine*, 54(13), str. 750–755.
- Drobne, S., in Bogataj, M. (2022): Migration flows through the lens of human resource ageing. *Business Systems Research Journal*, 13(3), str. 47–62.
- European Court on Human Rights (1955): *European convention on human rights*. Strasbourg.
- Eurostat (2023): *Past and future population ageing trends in the EU*. Dostopno na: <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php> (sneto 10. 2. 2023)
- Gee, E. (2000): Living arrangements and quality of life among Chinese Canadian elders. *Social Indicators Research*, 51, str. 309–329.
- Gradbeni zakon (GZ-1)*. Uradni list Republike Slovenije, št. 199/21. Ljubljana.
- Hu, X., Xia, B., Skitmore, M., in Buys, L. (2018): Providing a sustainable living environment in not-for-profit retirement villages. *Facilities*, 36(5–6), str. 272–290.

- Hsu, Y. (2014): Feeling at home in Chinatown: Voices and narratives of Chinese monolingual seniors in Montreal. *Journal of International Migration and Integration*, 15(2), str. 331–347.
- Lai, D. W. (2005): Cultural factors and preferred living arrangement of aging Chinese Canadians. *Journal of Housing for the Elderly*, 19(2), str. 71–86.
- Lee, C., Parker, G., Buckner, S., Mattocks, C., Barnes, A., Oliver E. J., Cowan, A., in Lafortune, L. (2022): Neighbourhood planning, rural ageing and public health policy in England: a case of policy myopia? *Town Planning Review*, 93(3), str. 275–300.
- Lu, S. (2021): Perceived housing conditions, home satisfaction, control beliefs over aging experience, and life satisfaction among Chinese older adults: A path analysis study. *Journal of Aging and Environment*, 35(1), str. 88–105.
- Kavsek, M., Rogelj, V., in Bogataj, D. (2021): Smart age-friendly environments. *IFAC-PapersOnLine*, 54(13), str. 768–773
- Kerbler, B., in Černič Mali, B. (2018): Bivanje starejših ljudi in prilagajanje grajenega okolja za funkcionalno ovirane. *Kakovostna starost*, 21(1), str. 3–16.
- Lehnert, T., Heuchert, M. A. X., Hussain, K., in Koenig, H. H. (2019): Stated preferences for long-term care: A literature review. *Ageing & Society*, 39(9), str. 1873–1913.
- Mahmood, A., Seetharaman, K., Jenkins, H. T., in Chaudhury, H. (2022): Contextualizing innovative housing models and services within the age-friendly communities framework. *Gerontologist* 62(1), str. 66–74.
- Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (2022): *Strateški načrt skupne kmetijske politike 2023–2027 za Slovenijo*. Ljubljana.
- Mui, A. C. (1998): Living alone and depression among older Chinese immigrants. *Journal of Gerontological Social Work*, 30(3–4), str. 147–166.
- Mui, A. C. (1996): Depression among elderly Chinese immigrants: An exploratory study. *Social Work*, 41(6), str. 633–645.
- Nedeljko, M., Bogataj, D., in Kaucic, B. M. (2021): The use of ICT in older adults strengthens their social network and reduces social isolation: Literature review and research agenda. *IFAC-PapersOnLine*, 54(13), str. 645–650.
- Nedeljko, M., Perović, B., in Kaučič, B. M. (2022): Social cohesion and an age-friendly environment determine the life satisfaction of elderly people in rural areas: An integrative review of the literature. *Pielegniarstvo XXI wieku Nursing in the 21st Century*, 21(2), str. 133–137.
- Organizacija združenih narodov (1948): *Universal declaration of human rights*. Dostopno na: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights> (sneto 11. 2. 2023).
- Organizacija združenih narodov (1996): *Agenda Habitat. Carigradska deklaracija II. Konferenca Združenih narodov o človekovih naseljih – Habitat II*. New York.
- Osei-Kyei, R., Tam, V., in Ma, M. (2021): Effective strategies for developing retirement village public – private partnership. *International Journal of Housing Markets and Analysis*, 14(5), str. 821–41.
- Pravilnik o minimalnih tehničnih zahtevah za graditev oskrbovanih stanovanj za starejše ter o načinu zagotavljanja pogojev za njihovo obratovanje*. Uradni list Republike Slovenije, št. 110/04, 81/09 in 17/11. Ljubljana.
- Resolucija o nacionalnem stanovanjskem programu 2015–2025 (ReN-SP15–25)*. Uradni list Republike Slovenije, št. 92/15. Ljubljana.
- Rogelj, V., in Bogataj, D. (2019): *Social infrastructure of silver economy: Literature review and research agenda*. *IFAC-PapersOnLine*, 52(13), str. 2680–2685.
- Rogelj, V., in Bogataj, D. (2020): *Ambient assisted living technologies and environments: Literature review and research agenda*. Prispevek je bil predstavljen na konferenci z naslovom 7th International Conference on Control, Decision and Information Technologies (Codit'20), ki je potekala od 29. 6. do 2. 7., str. 762–767.
- Rogelj, V., Temeljotov Salaj, A., in Bogataj, D. (2021): Digital transformation of community health and social services for ageing cohorts. *IFAC-PapersOnLine*, 54(13), str. 756–761.
- Statistični urad Republike Slovenije. (2023): *Za 1 % več rojenih*. Dostopno na: <https://www.stat.si> (10. 2. 2023).
- Syed, M. A., McDonald, L., Smirle, C., Lau, K., Mirza, R. M., in Hitzig, S. L. (2017): Social isolation in Chinese older adults: Scoping review for age-friendly community planning. *Canadian Journal on Aging/Revue Canadienne Du Vieillessement*, 36(2), str. 223–245.
- United Nation Human Rights Office of the High Commissioner (1966): *International covenant on economic, social, and cultural rights*. Dostopno na: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-economic-social-and-cultural-rights> (sneto 11. 2. 2023).
- Ustava Republike Slovenije*. Uradni list Republike Slovenije, št. 33/91 (s poznejšimi spremembami in dopolnitvami). Ljubljana.
- Xia, B., Jiakuan, E., Chen, Q., Buys, L., Yigitcanlar, L., in Susilawati, C. (2021): Understanding spatial distribution of retirement villages: An analysis of the Greater Brisbane Region. *Urban Science*, 5(4), 89.
- Yu, J., Ma, G., in Wang, S. (2021): Do age-friendly rural communities affect quality of life? A comparison of perceptions from middle-aged and older adults in China. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(14), 7283.
- Zakon o dolgotrajni oskrbi (ZDOsk)*. Uradni list Republike Slovenije, št. 196/21. Ljubljana.
- Zakon o urejanju prostora (ZUreP-3)*. Uradni list Republike Slovenije, 199/21. Ljubljana.
- Zheng, D., Gong, J., in Zhang, C. (2019): Efficiency of medical service systems in the rural areas of Mainland China: A comparative study from 2013 to 2017. *Public Health*, 171, str. 139–147.
- Zhang, X., Warner, M. E., in Wethington, E. (2020): Can age-friendly planning promote equity in community health across the rural-urban divide in the US? *International Journal of Environmental Research and Public Health* 17(4), 1275.
- WHO (World Health Organization) (2007): *Global Age-friendly Cities: A Guide*. <https://www.who.int/publications/i/item/9789241547307> (14. January 2023)
- WHO (World Health Organization) (2017): *Age-friendly environments in Europe. A handbook of domains for policy action*. Ženeva.
- Wong, S. T., Yoo, G. J., in Stewart, A. L. (2007): An empirical evaluation of social support and psychological well-being in older Chinese and Korean immigrants. *Ethnicity and Health*, 12(1), str. 43–67.